

INTELEKTUALNA SVOJINA

Ovaj dokument je nastao u saradnji Udruženja
SEE ICT | Startita i ambasade Sjedinjenih
Američkih Država u Beogradu.

PRIRUČNIK PRIREDIO
Advokat Uroš Nedeljковиć

April 2018.

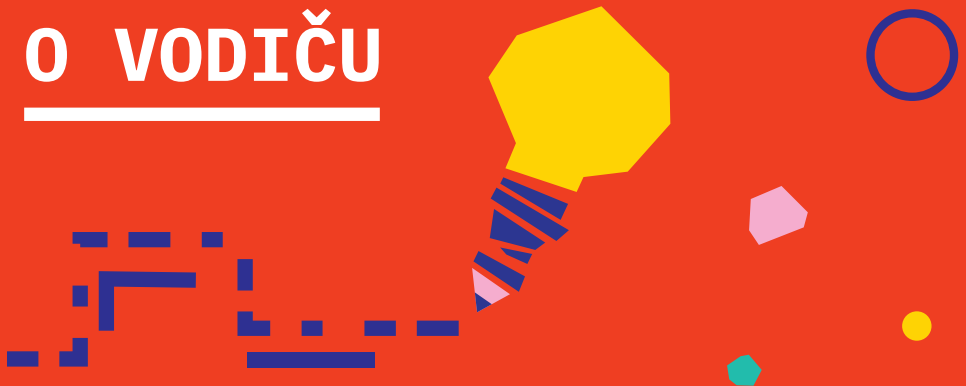
SADRŽAJ

O VODIČU.....	5
UVOD.....	6
POČETAK.....	7
ŠTA JE INTELEKTUALNA SVOJINA.....	8
Autorsko pravo.....	8
Ko je autor autorskog dela.....	8
Srodna prava.....	11
PRAVA INDUSTRIJSKE SVOJINE.....	13
Patentno pravo.....	13
Pravo žiga.....	15
Industrijski dizajn.....	17
Oznake geografskog porekla.....	18
Zaštita biljnih sorti.....	18
Zaštita topografija poluprovodničkih proizvoda.....	19
MORALNA I IMOVINSKA PRAVA.....	19
Moralna prava.....	20
Imovinska prava.....	20
ZAŠTITA PRAVA.....	22
Drugi vidovi zaštite.....	23
POVREDA PRAVA.....	24
Primeri grešaka.....	25
IZVORI I DODATNA LITERATURA.....	26

**NIJE SVAKA TVOREVINA
LJUDSKOG DUHA AUTORSKO DELO.
Prosta nabranjanja, servisne
informacije, zaključci i
slično ne mogu se smatrati
autorskim delom jer ne
poseduju ORIGINALNOST.**

O VODIČU

Ovaj vodič je namenjen svima koji rade u kreativnim industrijama i treba da služi za upućivanje stvaralaca u osnovne pojmove industrijske svojine.

Zbog ograničenog formata Vodiča ne može se detaljno obraditi celokupna materija, te je on polazna tačka za detaljnije informisanje o zakonima koji se pominju u tekstu. Iz istog razloga ovaj Vodič se neće baviti pravnom materijom zaštite oznaka geografskog porekla i zaštite biljnih vrsta. Pokušaćemo da pojednostavimo "dosadni pravnički jezik" koliko je moguće.

UVOD

Moderni svet se ne može zamisliti bez književnosti, muzike, filma, izdavaštva, pronalazaka, patenata, žigova, vina i sireva iz određenih područja, brendova, pozorišta, blogova, fotografija, izgleda proizvoda i drugih specifičnosti koje su tvorevine ljudskog duha. Poslovanje zavisi od znanja i kreativnosti, inovacija i marketinga, poslovnih tajni i tehnoloških postupaka. Prema nekim procenama 30% cene¹ mobilnog telefona čini izdvajanje za proizvode intelektualne svojine. Za pojedine video igre² koje su nastale pre više od trideset godina još uvek traju autorska prava. Neki su sa samo jednom poznatom muzičkom numerom³ obezbedili lagodan život. Intelektualna svojina omogućuje zaštitu autora ili vlasnika "intelektualnih stvari" da svoju inovativnost i originalnost pre svega zaštite, a potom i inovče.

Ova prava štite produkte ljudskog duha. Za razliku od svojine na pokretnim i nepokretnim stvarima, ova "svojina" uglavnom traje određeno vreme, a nakon isteka roka neka prava prestaju, te određenu vrstu intelektualne svojine može koristiti svako ko želi. S druge strane, neka prava mogu se "produžiti" i traju sve dok postoje uslovi za njihovo postojanje. Kada se materija ovako predstavi, deluje jednostavno. Međutim, ova grana prava ima brojne specifičnosti, razne načine zaštite i rokove trajanja, a sve u zavisnosti od toga šta je konkretno njen predmet.

¹ Surveying Royalty Demands for the Components Within Modern Smartphones, A. Armstrong, J. J. Mueller, T. D. Syrett http://www.wilmerhale.com/uploadedFiles/Shared_Content/Editorial/Publications/Documents/The-Smartphone-Royalty-Stack-Armstrong-Mueller-Syrett.pdf

² How Bad Intellectual Property Laws Hurt Classic Video Game Consumers <https://www.forbes.com/sites/modeledbehavior/2017/06/25/how-bad-intellectual-property-laws-hurt-video-game-consumers/#66e04098658e>

³ One-hit wonder https://en.wikipedia.org/wiki/One-hit_wonder

POČETAK

Još u antici postojala je svest da nije u redu koristiti tuđe delo. Međutim, do nedavno nije postojao način efikasne zaštite, osim eventualnog javnog prekora ili diskvalifikovanja sa nekog takmičenja. Na primer, Polion Marko Vitruvije je u ulozi sudije na takmičenju u pesništvu u Aleksandriji u drugom veku p.n.e, naveo da je “razotkrio lažne pesnike koji su pokušali da ubede, ali su osramoćeni zato što su krali tuđe reči i rečenice”. Dva veka kasnije rimski pesnik Marcijal skovao je termin plagijat (od lat. plagiarius), što doslovce znači “kradljivci ljudi” i odnosi se na one koji tuđa dela predstavljaju kao svoja. Krajem drugog veka p.n.e. Atenej u svom delu Gozba sofista (grč. Deipnosophistae) postavlja pravilo: ako neki poslastičar ili bilo koji drugi kuvar izume neko specifično ili vrhunsko jelo, nijednom drugom umetniku nije dozvoljeno da ga sprema godinu dana, te isključivo izumitelj ima privilegiju da ubira svu korist koja je nastala iz spravljanja tog jela u tom periodu. Jedan od razloga za uvođenje takvog pravila bio je podsticaj na raznovrsnost i inovativnost u radu.

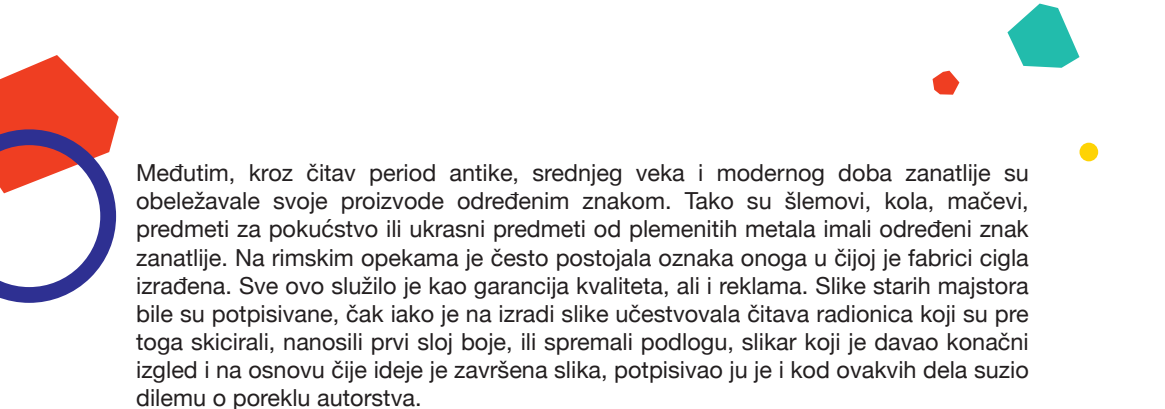
Srednji vek je do pojave renesanse, osim na istoku, značio potpuni prekid sa antikom. Dela su uglavnom stvarana u crkvi ili za potrebe crkve, a štitila su se slično kao danas na društvenim mrežama - kletvama. Dela je bilo malo, jer je pismenost bila na niskom nivou, a proces proizvodnje, koji je podrazumevao pisanje na štavljenoj koži, bio je veoma skup. Sve se promenilo izumom štamparske prese.

Gutenbergova štamparija unela je revoluciju u umnožavanje dela, koja se može porediti sa nastajanjem interneta. Dela su se lako štampala i umnožavala, a mogla su dopreći do velikog broja ljudi. Ovaj pronalazak iz 15. veka stvorio je industriju, a industrija je želela zaštitu svog poslovanja. Industrija štamparstva, odnosno izdavaštva, nije mnogo marila za autore. Zapravo, autor je svoje delo prodavao štamparu i više sa njim nije imao nikakvih veza.

Štampari su se za zaštitu svog prava borili putem privilegija, koje im je davao vladar određene teritorije ili grada države, s obzirom na tadašnju kartu Evrope. Prva privilegija se pojavila na tlu današnje Italije, tačnije u Veneciji kojom je štamparu Manucu bilo dozvoljeno isključivo pravo da štampa Aristotela. Sličnim putem su krenule i druge države, ali uz zadržavanje prava na cenzuru. U 17. veku su se pojavili prvi zakoni koji su štitili štampare, ali su određivali i trajanje prava, često na deset godina.

Tek u 18. veku javlja se svest da je autor koji stvara delo bitan. Prvi “moderan” zakon koji štiti autore donet je 1710. godine u Engleskoj - tzv. Zakon Ane Stjuart (Statute of Anne⁴, Copyright Act). Njime je priznato pravo autorima na sopstvena dela. Potom je sličan zakon donet nakon građanske revolucije u Francuskoj, a duh ovih propisa se proširio po čitavoj Evropi i sve države su na koncu donele sopstvene zakone kojim je uređena ova materija.

⁴ Statute of Anne, <http://www.copyrighthistory.com/anne.html>

Međutim, kroz čitav period antike, srednjeg veka i modernog doba zanatlije su obeležavale svoje proizvode određenim znakom. Tako su šlemovi, kola, mačevi, predmeti za pokućstvo ili ukrasni predmeti od plemenitih metala imali određeni znak zanatlije. Na rimskim opekama je često postojala oznaka onoga u čijoj je fabrici cigla izrađena. Sve ovo služilo je kao garancija kvaliteta, ali i reklama. Slike starih majstora bile su potpisivane, čak iako je na izradi slike učestvovala čitava radionica koji su pre toga skicirali, nanosili prvi sloj boje, ili spremali podlogu, slikar koji je davao konačni izgled i na osnovu čije ideje je završena slika, potpisivao ju je i kod ovakvih dela suzio dilemu o poreklu autorstva.

ŠTA JE INTELKTUALNA SVOJINA

Intelektualna svojina obuhvata **autorska i srodna prava** (pravo interpretatora, proizvođača fonograma, filmskog producenta, proizvođača emisije, proizvođača baze podataka, prvog izdavača slobodnog dela), kao i **pravo industrijske svojine** u koje spada patent, žig, dizajn, oznaka geografskog porekla, topografija poluprovodničkih proizvoda i zaštita biljnih sorti. Zaštita poslovne tajne, know how i pravo internet domena ne smatraju se nužno pravima iz ove oblasti, ali pokušaćemo da ukratko pjasnimo odnos i važnost koji imaju sa pravom intelektualne svojine.

Autorsko pravo⁵

Autorsko pravo je pravo koje uživa autor nekog autorskog dela. Kako bi delo uživalo zaštitu, ono najpre mora biti proizvod ljudskog duha⁶ i mora biti originalno.⁷ Autorsko delo uživa zaštitu samim činom stvaranja i objavljivanja - dakle ako je neko napisao roman, tekst na blogu, uslikao fotografiju ili nešto odglumio, njegova kreacija se ne sme koristiti bez dozvole ili odobrenja. Nedovršena dela uživaju drugačiju građansko-pravnu zaštitu.

Ova vrsta prava je isključiva, što znači da niko drugi osim autora ne sme neovlašćeno - bez prethodne dozvole ili naknadnog odobrenja - koristiti autorsko delo, objavljivati ga ili parađivati.

Međutim, ako je određeni performans održan u privatnim uslovima, ili je delo napisano

⁵ Zakon o autorskom i srodnim pravima Republike Srbije čl. 1 pa nadalje

⁶ Još traje rasprava da li autorsko delo, koje stvori mašina koja poseduje određeni nivo veštačke inteligencije, može da stvori autorsko delo. Računari se smatraju alatom. http://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2017/05/article_0003.html

⁷ Jogin Bikram Kurdi (Bikram Choudhury) je pokušao da zaštiti 26 poza u jogi kao koreografsko delo, ali u tome nije uspeo <https://www.yogajournal.com/lifestyle/rejection-bikram-copy-right-upheld-means-future-yoga>, <https://www.hg.org/article.asp?id=30694>

i stavljeno u fioku, to kao delo skoro da i ne postoji. Autorsko delo mora biti objavljeno u javnosti kako bi uživalo autorsko-pravnu zaštitu.

Onaj ko dođe do neke sjajne ideje neće je moći zaštititi, zato što opšte ideje ne uživaju autorsko-pravnu zaštitu. Niko ne može znati šta je nekome u glavi, a često ni on sam. Stoga, ideja se mora materijalizovati tako što će biti zapisana i detaljno opisana i obrazložena. Tada ideja postaje autorsko delo u nastajanju i uživa određenu zaštitu.

Dakle, autorsko delo mora biti u određenoj formi. Zakon navodi neke od njih, a to su:

1. pisana dela (knjige, brošure, članci, prevodi, računarski programi u bilo kojem obliku i dr.);
2. govorna dela (predavanja, govori, besede i dr.);
3. dramska, dramsko-muzička, koreografska, pantomimska, folklorna dela;
4. muzička dela, sa rečima ili bez reči;
5. filmska dela (kinematografska i televizijska dela);
6. dela likovne umetnosti (slike, crteži, skice, grafike, skulpture i dr.);
7. dela arhitekture, primenjene umetnosti i industrijskog oblikovanja;
8. kartografska dela (geografske i topografske karte);
9. planovi, skice, makete i fotografije;
10. pozorišna režija.

Umetnička ili naučna vrednost stvorenog dela nije bitna, jer zakon ne zalazi u to da li je nešto lepo ili nije i drži se maksime da su ukusi različiti.

Ko je autor autorskog dela

Autor je fizičko lice koje je stvorilo autorsko delo i on je nosilac autorskog prava. Pisac za knjigu, programer za program ili slikar za sliku. Jedno delo može stvoriti više lica i onda ono ima više autora, a to su koautori. Oni uživaju jednaka prava kao i autor. Ako nema sporazuma između koautora, pretpostavlja se da je njihov doprinos u stvaranju dela jednak. Ovo je posebno bitno kod ekonomskog iskorišćavanja dela.

Preporučljivo je da autor dela bude potpisan ili označen. Nije obavezno da stoji ime i prezime, već to može biti pseudonim, inicijali ili neki znak.

Autor uživa moralna i imovinska prava na svom delu. Imovinska prava autora traju za života autora i 70 godina posle njegove smrti⁸, dok moralna prava traju i po prestanku trajanja imovinskih prava autora.

Autorsko pravo, kao i svako drugo pravo, ima određena **ograničenja**. To znači da se autorska dela mogu koristiti bez dozvole autora i plaćanja autorske naknade u

⁸ Trajanje imovinskih prava neki nazivaju i "Miki Maus" pravom zbog uticaja kompanije Dizni (Disney) na stalno produženje trajanja prava <https://mag.orangenijs.com/how-mickey-mouse-keeps-changing-copyright-law/>

tačno određenim iznimnim slučajevima taksativno navedenim u Zakonu⁹, a odnose se uglavnom na prenošenje dnevnih vesti, ličnu upotrebu i upotrebu u svrhu obrazovanja.

Pomenućemo da računarski program mora biti pribavljen, pre svega, na zakonit način. Ukoliko ugovorom nije drugačije određeno, to podrazumeva dozvolu da se program memoriše, pusti u rad i koristi namenski i eventualno isprave bagovi u slučaju lošeg funkcionisanja. Dozvoljeno je pravljenje jedne bekap kopije programa, vršenje dekompilacije programa i to isključivo radi pribavljanja neophodnih podataka za postizanje interoperabilnosti¹⁰ tog programa sa drugim, nezavisno stvorenim programom ili određenom računarskom opremom.

Ova dozvola podrazumeva se pod uslovom da taj podatak nije bio na drugi način dostupan i da je dekompilacija ograničena samo na onaj deo programa koji je neophodan za postizanje interoperabilnosti. Dobijeni podatak ne sme se saopštavati drugima ili koristiti u druge svrhe, posebno za stvaranje ili plasman drugog računarskog programa kojim bi se povredilo autorsko pravo na prvom.

Takođe, dozvoljeno je umnožavanje koje je prolazno ili slučajno, ako čini deo tehnološkog procesa, odnosno ako je svrha umnožavanja da omogući prenos podataka u računarskoj mreži između dva ili više lica preko posrednika, ili da omogući zakonito korišćenje autorskog dela. Naravno, ako umnožavanje nema zaseban ekonomski značaj, odnosno zaradu.

Zakon reguliše i zakonsku licencu¹¹, što znači da je bez dozvole autora, dozvoljeno - ali uz obavezu plaćanja autorske naknade, osim ako autor izričito ne zabrani - umnožavanje u obliku zbirke namenjene nastavi, ispitu ili naučnom istraživanju, umnožavanje na papiru ili sličnom nosaču, putem fotokopiranja ili bilo kojeg oblika fotografske ili slične tehnike koja daje slične rezultate: odlomaka objavljenih autorskih dela, pojedinačnih kratkih objavljenih autorskih dela u oblasti nauke, književnosti i muzike ili pojedinačnih objavljenih autorskih dela fotografije, likovne umetnosti, arhitekture, primenjene umetnosti, industrijskog i grafičkog dizajna i kartografije ako se radi o objavljenim delima više različitih autora.

Isto tako, dozvoljeno je u sredstvima javnog obaveštavanja umnožavanje, stavljanje u promet primeraka, kao i drugi oblici javnog saopštavanja članaka koji su objavljeni u drugim sredstvima javnog obaveštavanja, pod uslovom da se ti članci odnose na tekuća ekonomska, politička ili verska pitanja, što su uglavnom kolumne.

Dozvoljeno je trodimenzionalno umnožavanje dela koja su trajno izložena na ulicama, trgovima i drugim otvorenim javnim mestima, kao i stavljanje u promet tih primeraka (na primer kao 3D modeli u video igrama ili virtualnoj realnosti, suveniri koji izgledaju kao poznati spomenici). Međutim, 3D model ili skulptura ne sme biti dobijena otiskom

⁹ Zakon o autorskom i srodnim pravima, čl. 41 i nadalje

¹⁰ Interoperabilnost je sposobnost za zajednički rad različitih sistema, tehnika ili organizacija - kompatibilnost

¹¹ Zakon o autorskom i srodnim pravima, čl. 55 i nadalje

iz originalnog kalupa iz kojeg je dobijen i primerak koji je trajno izložen na otvorenom javnom mestu ili iz kalupa koji je načinjen otiskivanjem sa primerka dela skulpture, pravi nova građevina po uzoru na postojeću građevinu ili proizvod oblikuje prema delu primenjene umetnosti.

Imovinska komponenta autorskog prava može biti preneti na drugo fizičko ili pravno lice. Za prenos je potrebna pisana forma uz jasno naznačenje šta se, u kojem obimu i u kom periodu prenosi. Prenos može biti isključiv i neisključiv, sa ili bez naknade. Imovinska prava za razliku od moralnih su predmet nasleđivanja.

Srodna prava¹²

Srodna prava su slična autorskom pravu u meri da od njih na neki način zavise. Često srodna prava u sebi sadrže više autorskih dela, ali zasebno čine posebna dela. Tako, ako jedan autor napiše tekst, a drugi muziku, treći uradi aranžman, a četvrti otpeva to je posebno delo. Onaj koji tu numeru snimi takođe ima svoje pravo, a ako neko napravi video spot, opet je nastalo autorsko delo. Svaki od autora u lancu uživa zaštitu svoga dela i zaštitu srodnih prava koja mu pripadaju (na primer: jedno lice napiše i tekst i muziku i potom to otpeva, imalac je i autorskog prava na kompoziciji, ali i srodnog prava tzv .prava interpretatora).

Pravo interpretatora je pravo fizičkog lica koje se lično angažuje na interpretaciji dela. To je dakle izvođač koji može biti muzičar, glumac, igrač, pantomimičar, pevač ili dirigent. Kao i autor dela uživa moralna prava i imovinska prava. Inerpretacija je ono što nastaje izvođenjem dela kroz zvuk ili predstavu.

Ova prava traju 50 godina od dana nastanka interpretacije, a ako je interpretacija snimljena i zakonito izdata ili objavljena tokom tog roka, pravo traje 50 godina od dana prvog izdavanja ili objavljivanja, zavisno od toga koji je datum raniji.

Pravo proizvođača fonograma¹³ je pravo onoga ko je prvi napravio snimak zvuka na nosaču zvuka tzv. master snimak, dakle audio snimak npr. muzičku numeru. To je fizičko ili pravno lice u čijoj je organizaciji i čijim je sredstvima snimak napravljen. Izvođač tako može platiti studio i opremu za snimanje od sopstvenog novca i biti vlasnik svojih numera kao proizvođač fonograma. Međutim, često se dešava da je vlasnik fonograma neko drugi i da taj prihoduje od iskorišćavanja fonograma, a da izvođač ima pravo samo da ih izvodi, a nekada ni to¹⁴. Ovakav snimak se, na primer,

¹² Zakon o autorskom i srodnim pravima, čl. 111

¹³ Fonogram je fiksiranje zvukova, tj. ugrađivanje zvukova ili onoga što predstavlja zvukove na podlogu s koje se mogu slušati, umnožavati ili reprodukovati putem nekog uređaja.

¹⁴ Kratka istorija vlasništva na pesmama Bitlsa, <https://www.billboard.com/articles/columns/rock/7662519/beatles-catalog-paul-mccartney-brief-history-ownership>

može nalaziti i na digitalnoj platformi kao što je Spotify.

Pravo filmskog producenta ili kako ga Zakon navodi, proizvođača videograma je pravo da uživa zaštitu i finansijsku korist od svog dela. Videogram je video snimak koji je zabeležen na nekom mediju, tj. nosaču slike, a producent je fizičko ili pravno lice koje započinje, prikuplja novac, organizuje, rukovodi i preuzima odgovornost za prvo snimanje. Snimak može biti sa ili bez zvuka, a može se nalaziti i na nekoj digitalnoj platformi kao što je YouTube ili Netflix.

Pravo proizvođača fonograma i proizvođača videograma traje 50 godina od dana nastanka dela, a ako je fonogram, odnosno videogram zakonito izdat ili objavljen tokom tog roka, pravo prestaje 50 godina od dana tog izdavanja ili objavljivanja, zavisno od toga koji datum je raniji.

Pravo proizvođača emisije je pravo fizičkog ili pravnog lica koje je organizovalo i finansiralo proizvodnju emisije da je i ekonomski iskorišćava. Emisija je električni signal koji je pretvoren audio-vizelni sadržaj koji se emituje radi saopštavanja javnosti, što se uglavnom odnosi na TV i radio. Nije bitan sadržaj emisije, niti način prenošenja signala, već je emisija zaštićena kao takva. U sebi može sadržati neko autorsko delo, ali može biti i npr. prenos fudbalske utakmice.

Pravo proizvođača emisije traje 50 godina od dana prvog emitovanja zaštićene emisije.

Pravo proizvođača baze podataka znači da proizvođač baze, kao pravno ili fizičko lice koje je napravilo bazu, može ubirati naknadu za svoju bazu ako je u kvalitativnom, odnosno kvantitativnom smislu učinilo značajno ulaganje u pribavljanje, proveru ili prezentaciju njenog sadržaja. Baza, kao zbirka zasebnih podataka, autorskih dela ili drugih materijala uređenih na sistematičan ili metodičan način, treba da bude pojedinačno dostupna elektronskim ili drugim putem. Zaštita baze podataka obuhvata celokupan sadržaj baze podataka, njen svaki kvalitativno ili kvantitativno bitan deo sadržaja, kao i kvalitativno ili kvantitativno nebitne delove sadržaja baze, ako se ponovljeno i sistematski koriste. Bitno je istaći da se zaštita ne odnosi na računarske programe kojima je izrađena baza ili za programe za rad sa bazama koje su dostupne elektronskim putem.

Pravo proizvođača baze podataka traje 15 godina od dana nastanka baze podataka, a ako je baza podataka učinjena dostupnom javnosti na bilo koji način tokom tog roka, pravo traje 15 godina od tog dana. Međutim, ako nastanu bitne promene u selekciji ili uređenju sadržaja baze podataka, kao što je dodavanje, brisanje ili popravljanje cele ili dela baze čime nastaje nova verzija baze, rok se produžava se za još 15 godina.

Pravo prvog izdavača slobodnog dela je pravo koje ovlašćuje lice koje, po isteku imovinskih prava autora, prvi put zakonito izda ili na drugi način saopšti javnosti delo koje pre toga nije bilo izdato. To lice ima ista imovinska prava kao autor.

Pravo prvog izdavača slobodnog dela traje 25 godina od dana prvog izdavanja ili

prvog saopštavanja javnosti na drugi način.

Važno je istaći da nakon isteka rokova kojim se može ostvarivati naknada od imovinskih prava autora, moralna prava ne zastarevaju. Isto tako, sve što važi za koautore za autorska prava, odnosi se i na srodna prava, sa određenim specifičnostima s obzirom na predmet zaštite.

PRAVA INDUSTRIJSKE SVOJINE

Za razliku od autorskog prava koje nastaje samim stvaranjem i materijalizovanjem autorskog dela, da bi nastalo i bilo priznato neko pravo iz oblasti industrijske svojine potrebna je odluka nadležnog organa uprave¹⁵, a to je Zavod za intelektualnu svojinu¹⁶ u Beogradu.

Pravo industrijske svojine obuhvata patentno pravo, pravo žiga, pravo zaštite dizajna, pravo zaštite topografije integrisanog kola, pravo zaštite oznake geografskog porekla i pravo zaštite biljne sorte.

Patentno pravo¹⁷

Patentirani pronalasci (patenti) prožimaju svaki kutak ljudskog života. Suština patenta je da njegovom nosiocu omogući moralna prava, ali i uživanje materijalne naknade na tržištu za pronalazak i da na osnovu postojećih zakonskih rešenja podstakne razvoj tehnike, nauke i preduzetništva.

Patentom ili malim patentom se štiti pronalazak iz bilo koje oblasti tehnike. Kako bi se ostvarilo pravo na zaštitu pronalazak mora biti patentabilan. Predmet pronalaska koji se štiti patentom može biti proizvod, postupak, primena proizvoda i primena postupka. Za razliku od patenta, malim patentom se štiti samo samo rešenje koje se odnosi na konstrukciju nekog proizvoda ili raspored njegovih sastavnih delova.

Zaštita patenta traje 20 godina, a malog patenta 10 godina od podnošenja prijave.

Osnovni uslovi da bi se pronalazak zaštitio je da on bude nov, inventivan i primenjiv.¹⁸

Pronalazak je **nov** ako nije obuhvaćen trenutnim *stanjem tehnike*, dakle ukoliko

¹⁵ Za sve što nije predviđeno posebnim zakonima primenjuje se Zakon o opštem upravnom postupku

¹⁶ Zavod za intelektualnu svojinu Republike Srbije, Kneginje Ljubice br. 5, Beograd (www.zis.gov.rs)

¹⁷ Zakon o patenitima

¹⁸ Zakon o patentima, glava II, Patentabilnost

dostupna znanja iz određene oblasti, kao ni prijave patenata do podnošenja ne ukazuju da postoji identičan pronalazak. Smatraće se da pronalazak nije nov ako je učinjen dostupnim javnosti pre datuma podnošenja prijave. Pronalazak nije nov ni ako je prethodno upotrebljen ili je negde opisan pisano, usmeno ili na drugi način.

Dalje, pronalazak mora biti **inventivan**, što se ocenjuje znanjem stručnjaka iz odgovarajuće oblasti iz *stanja tehnike*.

Industrijska primenljivost pronalaska znači da se može proizvesti ili upotrebiti u bilo kojoj grani industrije. Pronalazak mora biti sposoban da postane proizvod, ali ne postoji obaveza njegove proizvodnje.

Kao patent se ne mogu zaštititi otkrića, naučne teorije i matematičke metode, niti estetske kreacije, planovi, pravila i postupci za obavljanje intelektualnih delatnosti, za igranje igara ili za obavljanje poslova, kao ni računarski programi i prikazivanje informacija. Ljudsko telo i njegovi delovi se ne mogu zaštititi patentom, osim ako element ljudskog tela nije izolovan ili stvoren u posebnom postupku.

Zakon izričito zabranjuje¹⁹ zaštitu pronalazaka čija bi komercijalna upotreba bila protivna javnom poretku ili moralu, s tim da se komercijalna upotreba neće smatrati protivna javnom poretku ili moralu samo zato što je zabranjena. Dakle nije moguće patentiranje:

- postupaka kloniranja ljudskih bića
- postupaka za promenu genetskog identiteta germinativnih ćelija ljudskih bića
- korišćenja ljudskog embriona u industrijske ili komercijalne svrhe
- postupaka izmene genetskog identiteta životinja, ako je verovatno da ti postupci izazivaju patnju životinja, bez postizanja značajne medicinske koristi za čoveka ili životinju, kao i životinje koje su rezultat takvih postupaka.

Nije moguća ni zaštita pronalazaka koji se odnose na hirurške ili dijagnostičke postupke ili postupke lečenja koji se primenjuju neposredno na ljudskom ili životinjskom telu. Ovo se ne primenjuje na proizvode, supstance i kompozicije za upotrebu u tim postupcima. Isto nako nije moguće zaštititi biljnu sortu ili životinjsku rasu, kao ni bitno biološki postupak za njihovo dobijanje, osim mikrobiološkog postupka odnosno proizvoda dobijenog tim postupkom.

Pravo na zaštitu pronalaska ima pronalazač ili njegov pravni sledbenik odnosno njegov naslednik, ali i poslodavac u slučaju nastanka pronalaska u radnom odnosu.

Ako je više pronalazača došlo do pronalaska zajedničkim radom, njima pripada zajedničko pravo na zaštitu i tada se smatraju supronalazačima. Ovo se ne odnosi na finansijere ili druga lica koja su pronalazaču pružala tehničku pomoć.

¹⁹ Zakon o patenima, Izuzeci od patentibilnosti, čl. 9 pa nadalje

Međutim, ako dva ili više lica stvore pronalazak nezavisno jedno od drugog, pravo na zaštitu pronalaska pripada licu koje je prvo podnelo prijavu.

Postoje izuzeci od isključivosti prava²⁰ koji se uglavnom odnose na upotrebu u nekomercijalne svrhe, istraživanje i razvoj, i slično, dok se prinudnom licencom²¹ ograničava pravo nosioca patenta ukoliko ga ne koristi ili u slučaju sudskog postupka.

Pravo žiga²²

Koliki je značaj žigova najbolje se može uočiti kroz posmatranje potrošačke kulture, jer je registrovani žig često garancija kvaliteta ili eventualnog životnog stila. Žig je pravo kojim se štiti znak koji u prometu služi za razlikovanje robe ili usluge od drugih sličnih znakova.

Žigom se štiti pre svega znak koji se može grafički predstaviti što ne znači ne znači da se radi samo o logotipu. Pored njega postoje verbalni (nazivi ili slogani), trodimenzionalni (flaša “Koka-kole“ ili pakovanje “Toblerona“) i muzički žigovi (zaštićene prepoznatljive melodije npr. “Nokia tune“ ili čuveni “Tarzanov krik“). Zaštititi se mogu znakovi koji se sastoje od slika, crteža, rasporeda boja i kombinacija tih znakova.

Žig se stiče podnošenjem prijave i upisom u registar. Ukoliko se zahtev usvoji smatra se da traje 10 godina od datuma podnošenja prijave, ali se može produžavati neograničen broj puta.

Zaštitom žiga nastaje isključivo pravo na njegovo korišćenje. Tada nastaje i pravo zabrane drugim licima neovlašćeno korišćenje znaka koji je istovetan ili sličan njegovom ranije zaštićenom znaku za sličnu vrstu robe odnosno usluga. Ovo iz razloga da bi se i zaštitilo pravo, ali i otklonila zablude kod trećih lica

Nosilac žiga ima pravo da drugome zabrani sledeće:

- stavljanje zaštićenog znaka na robu, njeno pakovanje ili sredstva za obeležavanje robe (etikete, nalepnice, zatvarači za flaše i sl.),
- nuđenje robe, njeno stavljanje u promet ili njeno skladištenje u te svrhe, ili obavljanje usluga pod zaštićenim znakom,
- uvoz ili izvoz robe pod zaštićenim znakom,
- korišćenje zaštićenog znaka u poslovnoj dokumentaciji ili u reklami.

Žig može biti individualni, kolektivni ili žig garancije.

²⁰ Zakon o patentima, Ograničenja prava, čl. 21 i druga ograničenja

²¹ Zakon o patentima, Prinudna licenca, čl. 26 pa nadalje

²² Zakon o žigovima

- Zakon o patentima
- Individualni žig je znak koji u prometu koristi nosilac, odnosno vlasnik žiga. Nosilac individualnog žiga je fizičko ili pravno lice odnosno kompanija.
- Kolektivni žig je žig pravnog lica koje predstavlja određeni oblik udruživanja proizvođača, odnosno davalaca usluga, koji imaju pravo da koriste članovi tog udruženja, pod uslovima propisanim zakonom. Korisnik kolektivnog žiga ima pravo da koristi taj žig samo na način predviđen opštim aktom o kolektivnom žigu.
- Žig garancije je žig koji koristi više kompanija pod nadzorom nosioca žiga, a koji služi kao garancija kvaliteta, geografskog porekla, načina proizvodnje ili drugih zajedničkih obeležja robe ili usluga tih privrednih društava.

Ne može se zaštititi znak²³ koji je protivan javnom poretku ili prihvaćenim moralnim principima. Ne može ni znak koji po svom ukupnom izgledu nije podoban za razlikovanje od drugih znakova, niti znak koji se sastoji isključivo od trodimenzionalnog oblika određenog prirodom ili oblikom robe. Dalje, ne uživa zaštitu ni znak koji se sastoji isključivo od oznaka ili podataka koji u prometu mogu služiti za označavanje vrste, kvaliteta, količine, namene, vrednosti, geografskog porekla, vremena proizvodnje robe ili pružanja usluga, ili sličnih karakteristika robe ili usluga.

Uobičajeni znak se takođe ne može zaštititi, a to je onaj koji je u svakodnevnom govoru ili u dobrim trgovinskim običajima postao uobičajen za označavanje određene vrste robe ili usluga.

Znak koji svojim izgledom ili sadržajem može da dovede u zabludu učesnike u prometu u pogledu npr. vrste, kvaliteta ili geografskog porekla robe ili drugih svojstava robe ili usluga ne može biti predmet zaštite. Isto tako, ne mogu se zaštititi ni zvanični znakovi, a to su oni koji se koriste za kontrolu ili garanciju kvaliteta.

U suštini, ne može se zaštititi bilo koji znak koji ima za cilj ili može dovesti nekoga u zabludu da se radi o nekom drugom proizvodu ili usluzi.

Žig svojim izgledom ili sadržajem ne sme da povređuje autorska prava ili druga prava industrijske svojine, niti da sadrži državni ili drugi javni grb, zastavu ili simbol, naziv ili skraćenicu naziva neke zemlje ili međunarodne organizacije, kao i njihovo podražavanje. Za ovo poslednje je moguće uz odobrenje nadležnog organa odnosno zemlje ili organizacije.

Što se tiče odobrenja, ona su potrebna i ako se želi zaštititi znak koji sadrži lik ili lično ime nekog lica. Znak koji sadrži lik ili lično ime umrlog lica može se zaštititi samo po pisanoj saglasnosti roditelja, supružnika i dece umrlog. Za zaštitu znaka koji sadrži lik ili ime istorijske odnosno znamenite ličnosti potrebna je dozvola nadležnog organa i pisana saglasnost supružnika i srodnika do trećeg stepena srodstva.

²³ Zakon o žigovima, čl. 5 pa nadalje

Nosilac žiga mora koristiti svoje zaštićeno pravo, tj. žig. Ukoliko ga ne koristi u prometu duže od pet godina, ili ako je toliko prošlo od dana poslednjeg korišćenja, svako zainteresovano lice može zahtevati donošenje odluke o prestanku važenja žiga. Nosilac žiga će tada morati da dokaže da je žig koristio. Prilikom korišćenja žiga nije potrebno koristiti znak ® ali time se daje do znanja da je znak zaštićen.

Žig se registruje za određene klase proizvoda ili usluga po Ničanskoj klasifikaciji.²⁴

Industrijski dizajn²⁵

Zaštita industrijskog dizajna je zaštita spoljašnjeg izgleda proizvoda. Ovim pravom autor ima isključivo pravo da se štiti od kopiranja. Odnosi na trodimenzionalni ili dvodimenzionalni izgled celog proizvoda, ili njegovog dela, koji je određen njegovim vizuelnim karakteristikama, a posebno linijama, konturama, bojama, oblikom, teksturem i materijalima od kojih je proizvod sačinjen, ili kojima je ukrašen, kao i njihovom kombinacijom. Međutim, zaštititi se ne može spoljašnji izgled proizvoda koji je isključivo određen njegovom tehničkom funkcijom.

Pod proizvodom čiji se spoljašnji izgled štiti se smatra industrijski ili zanatski predmet uključujući i delove koji je namenjeni za spajanje u složeni proizvod, zatim pakovanje proizvoda, grafički simboli i tipografski znaci, isključujući računarske programe.

Trodimenzionalni industrijski dizajn je tvorevina koja se sastoji od 3D karakteristika, kao što je izgled mobilnog telefona, nameštaj, sat, bicikl, bežične slušalice, igračke itd. Za razliku od njega, dvodimenzionalni industrijski dizajn se sastoji od 2D karakteristika kao što su npr. tekstura, dezen tekstila, ornament, font, raspored linija, slika itd.

Pravo na industrijski dizajn stiče se upisom u registar i traje pet godina od datuma podnošenja prijave, ali se može produžavati za po pet godina, a najduže do 25 godina računajući od datuma podnošenja prve prijave.

Industrijski dizajn se može zaštititi ako je nov i ako ima individualni karakter.

Industrijski dizajn se smatra **novim** ako identičan industrijski dizajn nije postao dostupan javnosti pre dana podnošenja prijave za priznanje tog industrijskog dizajna, ili pre datuma priznatog prava prvenstva, ukoliko je ono zatraženo, ili ako ne postoji ranije podneta prijava za priznanje identičnog industrijskog dizajna koja je postala dostupna javnosti. Dizajni se smatraju identičnim ako se razlikuju samo u nebitnim detaljima.

Ako proizvod čini sastavni deo složenog proizvoda smatra se da je nov i da ima individualni karakter ako sastavni deo koji je ugrađen u složeni proizvod ostaje vidljiv

²⁴ Pomoć pri određivanju klasa (WIPO), <https://webaccess.wipo.int/mgs/?lang=sr>

²⁵ Zakon o pravnoj zaštiti industrijskog dizajna

tokom redovne upotrebe složenog proizvoda i ako vidljive karakteristike sastavnog dela ispunjavaju uslove novosti i individualnog karaktera.

Industrijski dizajn ima **individualni karakter** ako se ukupan utisak koji ostavlja na informisanog korisnika razlikuje od ukupnog utiska koji na tog korisnika ostavlja bilo koji drugi industrijski dizajn koji je postao dostupan javnosti pre dana podnošenja prijave industrijskog dizajna ili datuma priznatog prava prvenstva.

Prilikom utvrđivanja individualnog karaktera industrijskog dizajna uzima se u obzir stepen slobode autora prilikom stvaranja industrijskog dizajna određenog proizvoda.

Kako bi se zaštitio dizajn, proizvod mora biti *industrijski primenjiv*, odnosno da ga je moguće proizvesti u zaštićenom obliku.

Industrijski dizajn koji se ne može zaštititi²⁶ je onaj koji povređuje nečije autorsko pravo ili ako već postoji skoro identičan dizajn, ali i ako je postao dostupan javnosti pre podnošenja prijave. Dizajn ne sme sadržati grb, zastavu i druge državne simbole.

Oznake geografskog porekla²⁷

Oznake geografskog porekla upotrebljavaju se za obeležavanje prirodnih, poljoprivrednih, prehrambenih i industrijskih proizvoda, proizvoda domaće radinosti i usluga i sastoje se od imena porekla i geografske oznake.

Zaštita biljnih sorti²⁸

Biljna sorta je skup biljaka unutar jedinstvene botaničke klasifikacije najniže poznate kategorije koji je definisan izražavanjem osobina koje su posledica uticaja datog genotipa ili kombinacije genotipova, različit od drugog skupa biljaka po izražavanju najmanje jedne od datih osobina i koji predstavlja jedinicu u odnosu na mogućnost sorte za umnožavanje bez promena.

Pravo oplemenjivača dodeljuje se ako je sorta nova, različita, uniformna, stabilna i ako ispunjava uslove za davanje imena sorte. Za razliku od drugih vidova industrijske svojine, poslove zaštite prava oplemenjivača obavlja Ministarstvo poljoprivrede.

²⁶ Zakon o pravnoj zaštiti industrijskog dizajna, Industrijski dizajn koji ne može da se zaštiti, čl. 9 pa nadalje

²⁷ Zakon o oznakama geografskog porekla. Zbog ograničenog formata preporuka je referisanje na odnosni zakon.

²⁸ Zakon o zaštiti prava oplemenjivača biljnih sorti

Zaštita topografija poluprovodničkih proizvoda²⁹

Predmet zaštite je samo topografija (čipovi, integrisana kola, nanotehnoški proizvodi i slično) koja, kao rezultat intelektualnog napora stvaraoaca, u vreme njenog nastanka nije bila opštepoznata u industriji poluprovodničkih proizvoda. Kombinacija elemenata koji su opštepoznati u industriji može biti predmet zaštite samo ako posmatrano u celini ispunjava navedene uslove.

Zaštiti se može i deo zaštićene topografije koji se može samostalno upotrebljavati, kao i uređaj odnosno glavna stvar. Tada treba da obuhvata poluprovodnički proizvod koji u sebi sadrži zaštićenu topografiju, ali uz uslov da se takav poluprovodnički proizvod ne može odvojiti od glavne stvari bez njenog oštećenja ili uništenja. Zaštiti se ne može ideja, postupak, sistem, tehniku na kojoj je topografija zasnovana ili šifrovanu informaciju sadržanu u topografiji osim na samu topografiju.

Pravo na zaštitu topografije ima njen stvaralac, odnosno *kostvaraoci* ako su zajednički radili na topografiji. To su fizička lica i pravna lica koja su državljani Republike Srbije, odnosno neke od država članica Svetske trgovinske organizacije.

Zaštićeno pravo isključivo ovlašćuje³⁰ nosioca prava priznate topografije da može trećem licu zabraniti umnožavanje topografije ili njene bitne delove na bilo koji način ili u bilo kojoj formi, komercijalno upotrebljavati ili uvoziti za te svrhe zaštićenu topografiju ili poluprovodnički proizvod koji sadrži zaštićenu topografiju ili proizvod koji u sebi sadrži takav poluprovodnički proizvod.

Međutim, ne smatra se povredom prava³¹ nekomercijalno umnožavanje u lične svrhe, u cilju istraživanja i prilikom stvaranja nove topografije na osnovu analize postojeće.

MORALNA I IMOVINSKA PRAVA

Autor, pronalazač odnosno drugi imalac nekog prava iz oblasti intelektualne svojine ima moralna i imovinska prava nad svojom originalnom kreacijom. Iako su slična po nastajanju i obimu, postoje izvesne specifičnosti u pravima autora, pronalazača, nosilaca žigova i slično.

²⁹ Zakon o zaštiti topografija poluprovodničkih proizvoda

³⁰ Zakon o zaštiti topografija poluprovodničkih proizvoda, čl. 12

³¹ Zakon o zaštiti topografija poluprovodničkih proizvoda, čl. 10

Moralna prava

Moralna prava autora i njegovog naslednika su lična prava i neodvojiva su od autora. Ne mogu se preneti ugovorom niti bilo kojim drugim pravnim poslom na treće lice u smislu njihovog daljeg iskorišćavanja. Pravo na naknadu nematerijalne štete nastale povredom autorskih moralnih prava prelazi na naslednike i kad u momentu smrti autora nije utvrđeno pravnosnažnom odlukom ili pismenim sporazumom.

Kod autorskog i srodnih prava³² to su pravo *paterniteta* (da mu se prizna autorstvo na delu), pravom na naznačenje imena (da bude potpisan), pravo objavljivanja (da objavi svoje delo i da odredi način na koji će se ono objaviti), pravo na zaštitu integriteta dela (da se suprotstavlja izmenama svog dela ili javnom saopštavanju svog dela u izmenjenoj ili nepotpunoj formi i da daje dozvolu za preradu svog dela. Tu spada i pravo autora da se protivi nedostojnom iskorišćavanju svog dela, onakvom kako bi po shvatanju autora moglo da povredi njegovu čast i ugled.

Povreda moralnih prava autora je, na primer, neovlašćeno objavljivanje fotografije³³ ispod koje ne piše ko ju je fotografisao, kompajliranje programskog koda bez dozvole i bez naznačenja ko je autor koda prilikom objavljivanja programa kao konačnog proizvoda ili objavljivanje dela ili celog romana (ili bilo kakve pisane forme) bez dozvole i naznačenja ko je pisac.

Kod patentnog prava pronalazač ima pravo da u tom svojstvu bude naveden u prijavi za zaštitu pronalaska, spisima, registrima, ispravama i publikacijama o njegovom pronalasku na način određen ovim zakonom, a moralna prava zadržava pronalazač i kada je pronalazak nastao u radnom odnosu.

Moralno pravo je pravo autora industrijskog dizajna da njegovo ime bude navedeno u prijavi, dokumentima i ispravi o industrijskom dizajnu. Slične odredbe se odnose i na druge držaoce nekog prava industrijske svojine.

Imovinska prava

Imovinska prava su ekonomska prava, što znači da onaj koji uživa imovinska prava može ostarivati prihode od svog autorskog dela, patenta, dizajna i slično. Za razliku od moralnih prava, ona su prenosiva ugovorom na treća lica, naslediva su i trajno određeno vreme.

Kod autorskog i srodnih prava čest primer prenosa su izdavačke kuće koje objavljuju dela pisaca ili muzičara, ili to mogu biti kompanije koje distribuiraju video igre, filmove ili muziku. Ali, sve i da autor svoje delo daje besplatno, to ne znači da drugi može zarađivati na njegovom delu. Suština je da je volja autora presudna hoće

³² Zakon o autorskom i srodnim pravima čl. 14-18

³³ Previsoke kazne za autorska prava <https://www.cenzolovka.rs/etika/fotografi-novinske-foto-arhive-stek-ukradene-robe-mediji-previsoke-kazne-za-autorska-prava/> (u tekstu se pogrešno navodi da se radi o kaznama, zapravo radi se o naknadi štete)

li, u kom obliku i u kojoj meri dozvoliti iskorišćavanje svog dela, uz naknadu ili u odsustvu iste.

Tako, autor uživa *pravo na umnožavanje; pravo stavljanja primeraka dela u promet; pravo izvođenja; pravo emitovanja i reemitovanja; na javno saopštavanje, uključujući interaktivno činjenje dela dostupnim javnosti (tzv. streaming) i mnoga druga.*³⁴

Autor se može odreći svog imovinskog prava jednostranom izjavom, ili koristiti neke od poznatih licenci kao što je Creative Commons. Treba voditi računa da ako je nešto preuzeto pod uslovima iz ove licence, ali ako je naznačeno da je potrebno navesti autora dela, nenavođenje autorstva bi značilo povredu autorovog moralnog prava. Takođe, ako je navedeno da nije dozvoljena komercijalna upotreba dela, smatraće se kršenjem imovinskih prava autora.

Ukoliko je autorsko delo nastalo u *radnom odnosu* pravo na ubiranje prihoda od dela pripada poslodavcu u narednih pet godina počev od momenta nastanka dela, osim u slučaju ako drugačije nije predviđeno pisanim sporazumom između poslodavca i zaposlenog.

Kod patentnog prava pronalazač ima pravo da uživa ekonomske koristi od svog prijavljenog pronalaska, odnosno od pronalaska zaštićenog patentom ili malim patentom.

Pronalazak često nastaje na radnom mestu, te tada postoji pronalazak iz radnog odnosa. To je pronalazak koji zaposleni stvorio izvršavajući svoje redovne zadatke ili posebno naložene poslove u vezi sa naučno-tehničkim istraživanjem i razvojem ili pronalazak koji nastane u izvršavanju ugovora o istraživačkom radu zaključenog sa poslodavcem. Odnosi se i na pronalazak koji je zaposleni stvorio vezano za aktivnosti poslodavca ili korišćenjem tehničkih ili materijalnih sredstava, informacija i drugih uslova koje je obezbedio poslodavac. Ukoliko zaposleni stvori pronalazak u roku od godinu dana od dana prestanka radnog odnosa, smatraće se pronalaskom iz radnog odnosa, ali pod uslovom da su korišćenja navedena poslodavčeva oprema, novac, informacije ili ako je zaposleni postupao po zadatku.

U ovim slučajevima pravo na zaštitu pronalaska ima poslodavac, osim ako ugovorom nije drugačije određeno. Tada pronalazač ima moralna prava, kao i pravo na naknadu od poslodavca u zavisnosti od tržišnog uspeha pronalaska.

Zaposleni može i sam zaštititi pronalazak koji je nastao u radnom odnosu, s tim što poslodavac ima imovinska prava na pronalasku. U tom slučaju poslodavac mora pronalazaču isplaćivati određenu naknadu koju je ostvario. Međutim, poslodavac može sprečiti objavljivanje pronalaska ako je za njegovo stvaranje korišćena poslovna tajna.

Autoru industrijskog dizajna i stvaraocu topografije imovinsko pravo omogućava da uživa ekonomsku korist od iskorišćavanja zaštićenog industrijskog dizajna. Ukoliko

³⁴ Pogledati Zakon o autorskom i srodnim pravima čl. 35 pa nadalje

su dizajn ili topografija nastali u radnom odnosu pravila su identična kao i za patente. Međutim, ako je topografija stvorena na osnovu ugovora koji nije ugovor o radu, pravo na zaštitu ima ugovorna strana koja je topografiju naručila, osim ako nije drugačije ugovoreno.

ZAŠTITA PRAVA

Autorska i srodna prava su zaštićena samim stvaranjem i objavljivanjem. Međutim, nekada je iz mnogih razloga nemoguće objaviti delo bez bojazni da će ga neko neovlašćeno iskoristiti ili autor ima ideju koju želi da “sačuva”. U svrhu obezbeđivanja dokaza delo se treba deponovati u Zavodu za intelektualnu svojinu. Ova ustanova ne ceni da li je nešto autorsko delo u smislu zakonskih propisa već samo vodi evidenciju o deponovanim delima. Da bi se delo deponovalo ono mora da ispunjava određene uslove forme pisanog dokumenta (rukopis, štampani tekst, muzička partitura), zvučnog, vizuelnog ili audiovizuelnog zapisa ili da bude digitalnoj formi. Za deponovanje se plaća taksa.

Kako bi se ostvarila zaštita **prava iz oblasti industrijske svojine** potrebna je odluka organa uprave. U Republici Srbiji poslove zaštite intelektualne svojine vrši Zavod za intelektualnu svojinu, osim ako drugačije nije navedeno. Kada se odluka donese ona uglavnom deluje od trenutka podnošenja prijave.

Prijava se podnosi na srpskom jeziku. Ukoliko je dozvoljeno podnošenje prijave na stranom jeziku mora biti prevedena na srpski jezik.

Podnošenjem prijave postoji obaveza plaćanja takse koja se odnosi samo na prijavu. Kada se pravo stekne, nastupa druga obaveza plaćanja takse za nastajanje prava, te u zavisnosti od vrste prava i njegovog trajanja iznosi su drugačiji.

Međunarodna zaštita prava je moguća i iz Srbije, s tim što se za svaku državu plaća taksa u obračunata švajcarskim francima i često se radi o različitim iznosima za određene države. Za neke države nije moguća zaštita iz druge države kao što je to slučaj za Kinom ili Rusijom.

Postupak zaštite je izrazito formalan. Iako Zavod za zaštitu intelektualne svojine kao organ uprave može pozvati podnosioca prijave da prijavu dopuni ili ispravi, može se desiti da prijava bude odbačena i zbog nedostavljanja dokaza o uplati takse u roku.

Zahtev je neophodan da bi se pokrenuo postupak zaštite, ali svaki vid industrijske svojine ima svoje uslove i formu koja su potrebni kako bi se sproveo postupak, za šta je najbolje obratiti se stručnim licima, ali i referisati se na zakon koji uređuje materiju, kao i na sajt Zavoda za intelektualnu svojinu.

Prijava se upisuje u registar prijava, a nakon formalnog i suštinskog ispitivanja prijave u slučaju da postoje uslovi, stiže se pravo na zaštitu koje se upisuje u određeni registar. Ako se pravo ne može ustanoviti, prijava će biti odbijena.

Postupak zaštite često nije brz i može potrajati od nekoliko meseci do 18 meseci, u zavisnosti od vrste prava i postojanja prava prioriteta.

Drugi vidovi zaštite

Pored samog trenutka nastajanja prava i sudske zaštite prilikom povrede prava, intelektualna svojina se štiti i ugovorima u smislu preciziranja načina njihovog korišćenja.³⁵ Naime, nije dovoljno da je nešto zaštićeno, već samo pravo na ekonomsko iskorišćavanje dela i proizvoda se može prenositi na druga lica. Tako, nosilac patenta može pronalazak pod određenim uslovima ustupiti trećem licu

Imovinsko pravo se prenosi isključivo ugovorom u pisanoj formi. Postoje mnoge vrste ugovora, a njihova sadržina zavisi od prava koje se prenosi i cilja koji se želi postići.

Ugovorom o licenci, na primer, obavezuje se davalac licence da sticaoocu licence ustupi, u celini ili delimično, pravo iskorišćavanja pronalaska, tehničkog znanja i iskustva, žiga, uzorka ili modela, a sticalac licence se obavezuje da mu za to plati određenu naknadu. Licenca mora biti data u pisanoj formi i ne može biti zaključena za vreme duže od trajanja zakonske zaštite tih prava. Kod isključive licence sticalac licence stiče isključivo pravo iskorišćavanja predmeta licence samo ako je to izričito ugovoreno. Moguće je zaključiti i ugovor o podlicenci.

Prilikom pregovora ili nastupa pred investitorima treba obratiti pažnju na tajnost podataka. Informacija koja je tajna i korisna, a njen prenos drugome značio bi da je taj može primeniti mora biti na neki način zaštićena. Otud, zarad zaštite poverljivosti podataka, poslovne tajne i slično, zaključuju se ugovori u pisanoj formi, a zavisno od cilja ili sredstva znamo ih kao Non-disclosure agreement (NDA) ili Know How.

Cilj je zaštita od nelojalne konkurencije³⁶ te se u tu svrhu informacijama koje se štite kao poslovna tajna smatraju se finansijski, ekonomski, poslovni, naučni, tehnički, tehnološki, proizvodni podaci, studije, testovi, rezultati istraživanja, uključujući i formulu, crtež, plan, projekat, prototip, kod, model, kompilaciju, program, metod, tehniku, postupak, obaveštenje ili uputstvo internog karaktera i slično, bez obzira na koji način su sačuvani ili kompilirani.

Poslovnom tajnom smatra se bilo koja informacija koja ima komercijalnu vrednost zato što nije opšte poznata niti je dostupna trećim licima koja bi njenim korišćenjem ili saopštavanjem mogla ostvariti ekonomsku korist, i koja je od strane njenog držaoca zaštićena odgovarajućim merama u skladu sa zakonom, poslovnom politikom, ugovornim obavezama ili odgovarajućim standardima u cilju očuvanja njene tajnosti, a čije bi saopštavanje trećem licu moglo naneti štetu držaocu poslovne tajne.

³⁵ Ako ugovor nije predmet regulisanja određenog zakona, primenjuje se Zakon o obligacionim odnosima

³⁶ Zakon o zaštiti poslovne tajne

Nazivi internet domena su bitni zarad predstavljanja široj javnosti kompanije ili proizvoda, ali nisu nužno povezani sa pravom intelektualne svojine. Najčešći sporovi nastaju povodom povrede prava na žig u slučaju kada se registuje domen koji glasi kao nečije zaštićeno ime.

POVREDA PRAVA

Zajedničko za sva prava intelektualne svojine je da su isključiva, što znači da samo autor, odnosno onaj koji nosi pravo na određenim proizvodom ljudskog duha jedini sme da delo ili proizvod koristi i od njega ubira prihode. Treća lica se mogu javiti kao nosioci određenih prava ali samo u meri u kojoj je ta prava na njih preneo autor.

Ako do povrede prava dođe, zaštita se može tražiti u parničnom postupku³⁷ dok krivični zakonik propisuje krivična dela protiv intelektualne svojine, a povreda prava intelektualne svojine predstavlja i privredni prestup što je regulisano zakonskim odredbama

U zavisnosti od vrste prava i vrste povrede, tužbom u parničnom postupku se može zahtevati:

1. utvrđenje autorstva ili koautorstva;
2. utvrđenje povrede prava;
3. prestanak povrede prava;
4. oduzimanje, isključenje iz prometa, uništenje ili preinačenje, bez naknade, predmeta kojima je izvršena povreda prava;
5. oduzimanje, isključenje iz prometa, uništenje ili preinačenje, bez naknade, alata i opreme uz pomoć kojih su proizvedeni predmeti kojima je izvršena povreda prava, ako je to neophodno za zaštitu prava;
6. naknadu štete nastale povredom prava i opravdanih troškova postupka;
7. objavljivanje presude o trošku tuženog;
8. davanje podataka o trećim licima koja su učestvovala u povredi prava
9. drugi zahtevi u skladu sa zakonom

Lice koje povredi nečije pravo dužno je da tužiocu u potpunosti nadoknadi štetu proizašlu iz te povrede.

³⁷ Zakon o parničnom postupku

³⁸ Zakon o uređenju sudova uređuje nadležnost Višeg suda tako da u sporovima o autorskim i srodnim pravima i zaštiti i upotrebi pronalazaka, industrijskog dizajna, modela, uzoraka, žigova, oznaka geografskog porekla, topografije integrisanih kola, odnosno topografije poluprovodničkih proizvoda i oplemenjivača biljnih sorti ako nije nadležan drugi sud. Istim zakonom predviđena je nadležnost Privrednog suda u sporovima o autorskim i srodnim pravima i zaštiti i upotrebi pronalazaka, industrijskog dizajna, modela, uzoraka, žigova, oznaka geografskog porekla, topografije integrisanih kola, odnosno topografije poluprovodničkih proizvoda i oplemenjivača biljnih sorti koji nastanu između privrednih subjekata.

Od nadležnog suda se može zahtevati i donošenje privremene mere³⁹ u toku postupka, kako bi se otklonio nastanak veće štete, ali nekada i pre podnošenja tužbe uz obavezu da tužba bude podneta 30 dana od donošenja privremene mere.

Zaštita pred nadležnim parničnim sudom odnosi se na sve druge vidove povreda, kao što su povreda ugovora o poverljivosti podataka, o čuvanju poslovne tajne i slično.

Krivični zakonik sadrži krivična dela⁴⁰ protiv intelektualne svojine i to su povreda moralnih prava autora i interpretatora, neovlašćeno iskorišćavanje autorskog dela ili predmeta srodnog prava, neovlašćeno uklanjanje ili menjanje elektronske informacije o autorskom i srodnim pravima, povreda pronalazačkog prava, neovlašćeno korišćenje tuđeg dizajna.

Postupci povodom povrede prava žiga se mogu pokrenuti protiv registranta internet domena u slučaju da dođe do zloupotrebe žiga i prilikom prodaje dobar ili usluga zaštićenih žigom na spornom domenu. Za sve ostali sporovi povodom internet domena u Srbiji⁴¹ (.rs i .cpb) rešavaju se pred Komisijom za rešavanje sporova povodom registracije nacionalnih internet domena pri Privrednoj komori Srbije.

Primeri grešaka

- Pogrešno je uvreženo mišljenje da je sve što se nalazi na internetu slobodno za dalje korišćenje. Zapravo je suprotno, osim ako autor nije izričito dozvolio dalje korišćenje svog dela i odredio način kako se delo može dalje koristiti.
- Mnogi autori kada saznaju da im je povređeno pravo pretražujući internet dolaze do pogrešnih rešenja koja se uglavnom odnose na tzv. copyright u Sjedinjenim Američkim Državama. Takva rešenja, uostalom, ni ugovori koji važe u SAD retko kada se mogu primeniti u Republici Srbiji ili Evropskoj Uniji zbog nekompatibilnosti pravnih sistema i drugačijih pravila.
- Najčešća greška koju autori čine kada saznaju da im je povređeno neko pravo je alarmiranje javnosti na društvenim mrežama. U takvim situacijama prvo se treba obratiti stručnim licima koja će autora uputiti u dalje korake zaštite svog prava.
- Nije sve što se nalazi na društvenim mrežama dozvoljeno za dalje korišćenje. Prilikom registrovanja naloga na nekoj mreži korisnik ustupa pravo na korišćenje svojih dela (statusi, objave, komentari, fotografije) određenoj društvenoj mreži zarad korišćenja isključivo unutar mreže. Povreda može nastati i u okviru neke društvene mreže ako se određeni sadržaj kopira bez navođenja autora. U tu svrhu postoji opcija deljenja sadržaja u kojoj je naveden autor (share, retweet, embed).

³⁹ Zakon o izvršenju i obezbeđenju, i odnosni zakoni

⁴⁰ Krivični zakonik glava XX

⁴¹ Registar domena .rs i .cpb se vodi pri Registru nacionalnih internet domena Srbije (RNIDS) (rnids.rs)

- Ako je autor dozvolio korišćenje svog dela bez naknade, osim ako nije navedeno drugačije, delo se mora dalje koristiti u neizmenjenom obliku. Tako, tekst, računarski program ili fotografija ne smeju biti menjani bez izričite dozvole. Promena aspekta fotografije, sečenje ivica ili prekrajanje teksta predstavlja povredu autorskog prava.
- Nije svaka tvorevina ljudskog duha autorsko delo. Prosta nabranja, servisne informacije, zaključci i slično ne mogu se smatrati autorskim delom jer ne poseduju originalnost. Na primer, rečenica “Danas je 18 stepeni” ne može se smatrati autorskim delom, ali ista ta rečenica ako je u formi originalnog aforizma može biti autorsko delo malog obima.
- Mnogi pokretači startapa pre nego što nastupe pred potencijalnim investitorima ne potpisuju sa njima nikakve izjave o poverljivosti, što može dovesti do “krađe” ideja.
- Pri zaštiti žiga često se ne vodi računa o budućoj upotrebi spram širenja posla. Tako da ako je žig registrovan za tri klase, a kompanija počne da se bavi još i nekom drugom delatnošću, mogu nastati brojni problemi.
- Prilikom registracije privrednog društva kod Agencije za privredne registre po sličbenoj dužnosti Agencija pazi samo da naziv firme “ne liči” na već postojeću. Često je ovakav vid zaštite beznačajan sa stanovišta zaštite proizvoda i usluga.
- Dešava se da autori ugovorom prenesu više prava nego što imaju. Na primer, ako je neko aranžer numere, ne može ustupiti drugome kompoziciju i reči pesme. Isto tako, članovi benda koji nisu učestvovali u pisanju tekstova niti komponovanju i aranžiranju, bez saglasnosti autora ne smeju izvoditi numere zato što ne pripadaju njima. Ako je naziv benda zaštićen kao žig, bez dozvole nosioca žiga ne smeju nastupati pod tim imenom.
- Kada je ideja zaštićena kao koncept ne znači da time postaje autorsko delo. Zaštita ideje uglavnom služi kao unapred obezbeđen dokaz za vođenje eventualnog sudskog postupka, a delo je samo deponovano u Zavod za intelektualnu svojinu.
- Ako je podneta prijava za priznanje prava na patent, dizajn, žig i slično, ne znači da će pravo biti stečeno, tj. prijava biti usvojena.
- Mnoga ustupljena prava su teritorijalno ograničena. To se posebno odnosi na filmove, serije, prenose sportskih događaja, muziku, književna dela itd. Svako saopštavanje, odnosno korišćenje prava van okvira licence predstavlja povredu prava.

IZVORI I DODATNA LITERATURA

Autorsko i srodna prava

- Zakon o autorskom i srodnim pravima
- Uredba o uslovima koje treba da ispunjavaju primerci autorskih dela i predmeta srodnih prava koji se deponuju, unošenju u evidenciju i deponovanju autorskih dela i predmeta srodnih prava, i sadržaju evidencije deponovanih autorskih dela i predmeta srodnih prava, kod nadležnog organa

- Uredba o utvrđivanju liste tehničkih uređaja i predmeta za koje postoji obaveza plaćanja posebne naknade nosiocima autorskog i srodnih prava
- Uredba o načinu vođenja elektronske evidencije emitovanja i reemitovanja autorskih dela
- Tarifa za ostvarivanje prava na naknadu za javno saopštavanje muzičkih dela, interpretacija i fonograma
- Tarifa za ostvarivanje prava na posebnu naknadu
- Sporazum o jedinstvenoj tarifi naknada za emitovanje i fonograma i na njima zabeleženih interpretacija
- Zakon o optičkim diskovima
- Pravilnik o sadržini i načinu vođenja Registra dodeljenih proizvođačkih kodova i izdatih licenci, o sadržini zahteva i dokaza kojima se potvrđuje ispunjenost uslova za izdavanje licence, o izgledu i sadržini licence, i sadržini i načinu vođenja evidencije optičkih diskova
- Bernska konvencija o zaštiti književnih i umetničkih dela - od 1886.godine
- Svetska (Univerzalna) konvencija o autorskom pravu - od 1952.godine
- Međunarodna konvencija o zaštiti umetnika izvođača, proizvođača fonograma i ustanova za radio difuziju - Rimska konvencija, od 1961. godine
- Konvencija o zaštiti proizvođača fonograma od neovlašćenog umnožavanja njihovih fonograma - od 1971. godine
- WIPO Ugovor o autorskom pravu - od 1996. godine
- WIPO Ugovor o interpretacijama i fonogramima - od 1996. godine
-

Patenti

- Zakon o patentima
- Pravilnik o sadržini javnih registara, potvrda, prijava i zahteva u postupku zaštite pronalazaka, kao i o vrstama podataka, načinu podnošenja prijave i objavljivanja pronalazaka
- Zakon o potvrđivanju Budimpeštanskog sporazuma o međunarodnom priznanju depozita mikroorganizama radi postupka patentiranja
- Zakon o potvrđivanju Ugovora o saradnji u oblasti patenata, sa pravilnikom za sprovođenje ugovora o saradnji u oblasti patenta - PCT
- Zakon o ratifikaciji Sporazuma između Savezne vlade SRJ i EPO o saradnji u oblasti patenata - Sporazum o saradnji i proširenju
- Zakon o potvrđivanju Strazburškog sporazuma o međunarodnoj klasifikaciji patenata od 24. marta 1971. godine sa izmenama od 28. septembra 1979. godine
- Zakon o potvrđivanju Ugovora o patentnom pravu
- Zakon o potvrđivanju Konvencije o priznavanju evropskih patenata - Konvencija o evropskom patentu od 5. oktobra 1973, sa izmenama člana 63. Konvencije o evropskom patentu od 17. decembra 1991. godine i izmenama od 29. novembra 2000. godine

Žigovi

- Zakon o žigovima
- Uredba o sadržini registra prijave i registra žigova, sadržini zahteva i predloga koji se podnose u postupku za priznanje i zaštitu žiga, i podacima koji se

- objavljuju u službenom glasilu nadležnog organa
- Uredba o ratifikaciji Madridskog aranžmana o međunarodnom registrowanju žigova od 14.04.1891. godine, revidiranog u Briselu 14.12.1900. godine, u Vašingtonu 02.06.1911. godine, u Hagu 06.11.1925. godine, u Londonu 02.06.1934. godine, u Nici 16.06.1957. godine i u Stokholmu 14.06.1967. godine
- Zakon o potvrđivanju Protokola koji se odnosi na Madridski aranžman o međunarodnom registrowanju žigova
- Zakon o potvrđivanju Najrobijskog ugovora o zaštiti olimpijskog simbola, sa aneksom
- Zakon o potvrđivanju ugovora o žigovnom pravu
- Zakon o potvrđivanju sporazuma o ustanovljenju međunarodne klasifikacije figurativnih elemenata žigova sačinjenog u Beču 12.06.1973. godine, sa izmenama od 01.10.1985. godine
- Zakon o potvrđivanju Ničanskog sporazuma o međunarodnoj klasifikaciji roba i usluga radi registrowanja žigova od 15. juna 1957. godine, revidiranog u Stokholmu 14. jula 1967. godine i Ženevi 13. maja 1977. godine i izmenjenog 28. septembra 1979. godine
- Zakon o potvrđivanju Singapurskog ugovora o žigovnom pravu, Pravilnika za sprovođenje singapurskog ugovora o žigovnom pravu i rezolucije diplomatske konferencije kojom se dopunjuju Singapurski ugovor o žigovnom pravu i pravilnik za sprovođenje singapurskog ugovora o žigovnom pravu

Industrijski dizajn

- Zakon o pravnoj zaštiti industrijskog dizajna
- Uredba o sadržini registra prijava i registra industrijskog dizajna, sadržini zahteva koji se podnose u postupku za priznanje i zaštitu prava na industrijski dizajn, i podacima koji se objavljuju u službenom glasilu nadležnog organa
- Zakon o potvrđivanju Haškog sporazuma o međunarodnom prijavljivanju industrijskih uzoraka i modela (Haškog dokumenta) i dopunskog akta iz Stokholma
- Uredba o ratifikaciji Lokarnskog aranžmana o ustanovljenju međunarodne klasifikacije za industrijske uzorke i modele
- Zakon o potvrđivanju Ženevskog akta Haškog sporazuma o međunarodnoj registraciji industrijskog dizajna usvojenog na diplomatskoj konferenciji od 02.07.1999. godine

Oznake geografskog porekla

- Zakon o oznakama geografskog porekla
- Pravilnik o sadržini zahteva za registrowanje oznaka geografskog porekla i sadržini zahteva za priznanje statusa ovlašćenog korisnika oznake geografskog porekla
- Zakon o potvrđivanju Lisabonskog aranžmana o zaštiti oznaka porekla i njihovom međunarodnom registrowanju
- Zakon o potvrđivanju Madridskog sporazuma o suzbijanju lažnih i prevarnih oznaka porekla na proizvodima

Zaštita topografija poluprovodničkih proizvoda

- Zakon o zaštiti topografija poluprovodničkih proizvoda
- Pravilnik o sadržini registara, prijava i zahteva u postupku zaštite topografija poluprovodničkih proizvoda, kao i o vrstama podataka, načinu podnošenja prijave i objavljivanja topografija

Ostalo

- Zakon o parničnom postupku
- Krivični zakonik
- Zakon o obligacionim odnosima
- Zakon o izvršenju i obezbeđenju
- Zakon o zaštiti poslovne tajne

Za sve koji žele da znaju više

- Zavod za zaštitu intelektualne svojine, <http://www.zis.gov.rs/>
- Komisija za rešavanje domenskih sporova, <http://www.pks.rs/ONama.aspx?id=886&p=3>
- Registar nacionalnog internet domena Srbije, <https://www.rnids.rs/>
- Creative Commons Srbije, <https://creativecommons.org.rs/>
- Svetska organizacija intelektualnu svojinu, <http://www.wipo.int/>
- SHARE Fondacija <http://www.shareconference.net/>
- Pravo intelektualne svojine, S. Marković i D. Popović (Dosije studio, 2014)
- Forma žiga, V. Marić (Nomos, 2003)
- Zbirka sudske prakse privrednih sudova iz oblasti zaštite intelektualne svojine, J. Stamentković (Službeni glasnik, 2016)
- Komentar zakona o autorskom i srodnim pravima sa sudskom praksom, D. Milić (Građevinska knjiga, 2011)
- Pravo intelektualne svojine i informaciono društvo, S. Marković (Službeni glasnik, 2014)
- Zakon o zaštiti prava oplemenjivača biljnih sorti

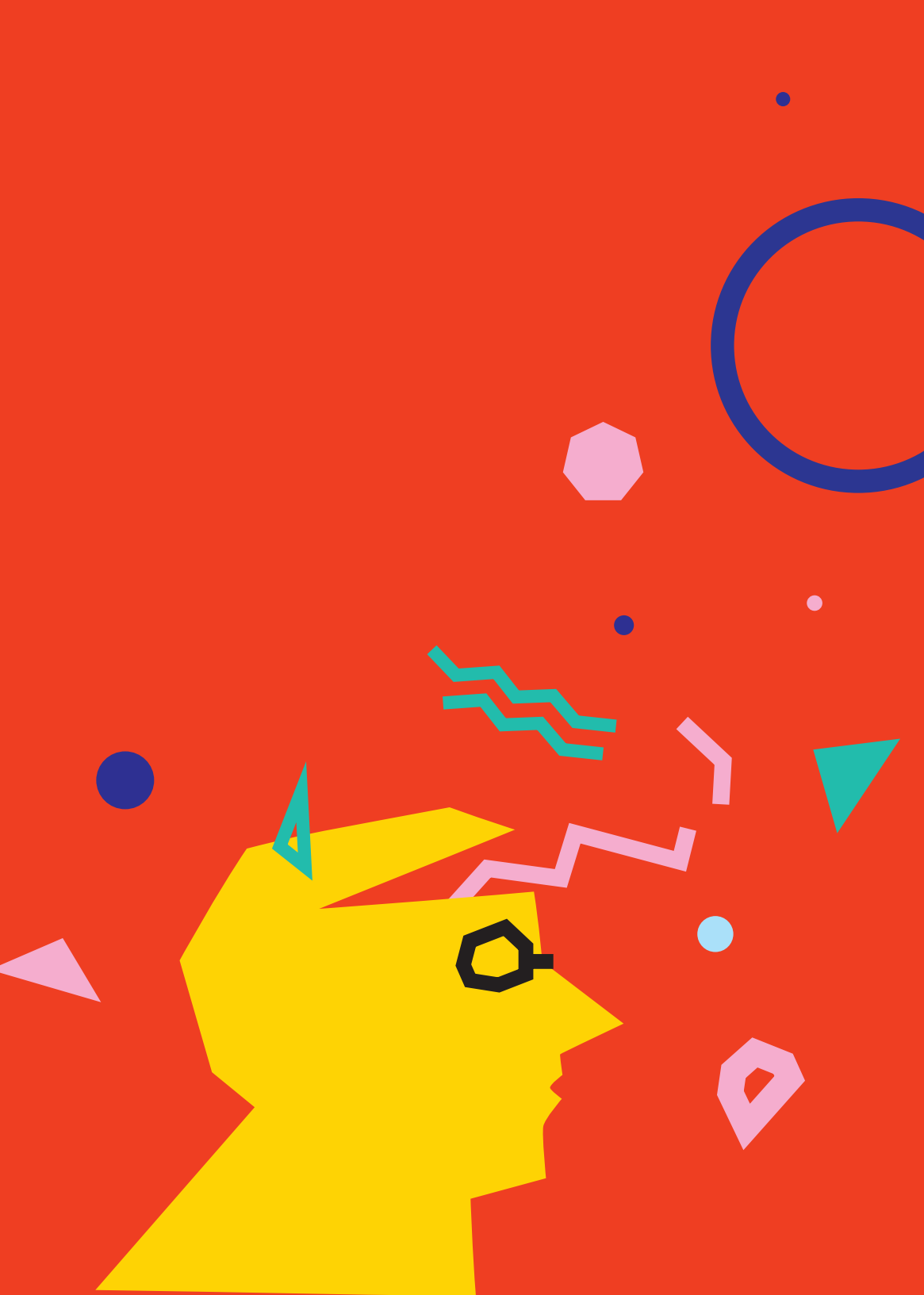

INTELLECTUAL PROPERTY IS THE
OIL OF THE 21 CENTURY.

Look at the richest men a
hundred years ago; they all
made their money extracting
natural resources or moving
them around. All today's
richest men have made their
money out of intellectual
property.

Mark Getty

INTELEKTUALNA SVOJINA

UNITED STATES EMBASSY
SERBIA